

(Бранка Бубањ, Милеса Влајков, Сандра Мали и Татјана Пејовић – Себић, *Ја и други: грађанско васпитање- сазнање о себи и другима, уџбеник за први и други разред основне*

Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2006, стр. 72)

[\(1\)](#)

Када су Винстона, јунака Орвелове «1984» ухапсили, у једном тренутку су му у ћелију довели и његовог комшију Парсонса. Парсонс је био оличење доброг грађанина. Био је први у политичким акцијама и није много размишљао. Вилсон није очекивао да би Парсонс икада могао да уради нешто погрешно. „Ето видиш, ја радио, трудио се да допринесем шта сам могао”, поче да му објашњава Парсонс, „а нисам ни знао какве сам то гадне ствари имао у глави. А онда сам почео да бунцам. Знаш шта су чули да говорим? „Доле Велики Брат! Јесте, баш сам то говорио. По неколико пута, како ми кажу”. „Ко те је потказао?” упита Винстон. „Моја ћерчица”, одговори Парсонс с неким жалобитним поносом. „Слушала је кроз кључаоницу. Чула шта сам говорио и одмах сутра отрчала да јави патроли. Паметна мала, а? А свега јој седам година. Није ми ништа криво што ме потказала. У ствари, поносим се. Види се ипак да сам је васпитао како треба.” [\(2\)](#)

Оваквак поступак Парсонсове ћерчице био је уобичајена појава у Орвеловој тоталитарној држави «Океанији». Сва деца су била организована у одреде тзв. Шпијуна. Основна дужност им је била да надзиру своје родитеље, рођаке и комшије и да сваког сумњивог пријаве Полицији мисли. Деца су добијала нарочиту опрему за прислушкивање родитеља, некакве трубице које се стављају на уво, како би боље могла да чују разговоре у суседној соби. “Било је скоро нормално», стоји код Орвела, «да се људи изнад тридесете године плаше своје деце. И то са добрим разлогом. Јер, ретко би прошла недеља дана а да *Тајмс*, не донесе notiцу о томе како је неко подло мало њушкало – обично се употребљавао израз дете-херој – прислушкивало и чуло какву компромитујућу примедбу и пријавило родитеље Полицији мисли.”

Такво васпитавање деце у тоталитарном режиму није била само Орвелова фантазија. Његова књига је објављена 1948, а као инспирација му је послужио Стаљинов систем. У

Пише: Слободан Антонић
петак, 26 децембар 2014 10:22

стаљинистичком школству, рецимо, главни дечији јунак био је Павлик Морозов. Када је имао 12 година, Павлик је пријавио свога оца, старог бољшевика и учесника Октобарске револуције, да шурује са сеоским кулацима. Била је то 1931, важна година колективизације. Изгледа да се Павликовом оцу није особито допао начин на који се сељаци утерују у колхозе. Какогод, после три месеца организовано је суђење. Павлик је сведочио против оца и од судије захтевао максималну казну. Отац је осуђен на 10 година прогонства.

Недуго затим, Павлик је пронађен мртав. Данас се сматра да је несрећни дечак највероватније страдао приликом игре са пиштољем којег је, као награду, добио од политичке полиције (ГПУ). Али, ГПУ је оптужио његовог деду и још неке рођаке и пострелао их. Павлик је постао национални херој. О њему су написане бројне књиге, компонована је и читава опера, а Стаљин је наредио да се у Москви изгради споменик Морозову. Пред тај споменик довођена су деца како би се надахњивала примером пионира који је више волео Стаљина и Партију од сопственог оца [\(3\)](#).

Оба случаја су ми пала на памет док сам читао овај уџбеник грађанског васпитања. Заправо, не толико сам уџбеник колико приручник за наставнике, који уз њега иде. И одмах да кажем, није реч о мани ових књига. Понајмање је реч о некаквој мани бројних наставника грађанског васпитања који несумњиво савесно раде свој посао. Реч је о проблематичном концепту и проблематичном програму, који су онда утицали на све остало.

Идеја грађанског васпитања у основи подразумева да се деца обуче да знају своја права и да траже њихову заштиту. Проблем је у томе што се као главна власт која крши дечија права, према овој концепцији грађанског васпитања, јављају родитељи и настаници, а не политичке или економске структуре моћи. Штавише, управо се те структуре, у овом концепту, умећу између родитеља и њихове деце, приказујући се као главни дечији заштитници и уверавајући децу да су им оне већи пријатељи од њихових сопствених родитеља. Отуда ваљда деца треба да о неподобним поступцима својих родитеља воде евиденцију и извештавају надлежне људскоправашке ауторитете.

На 33. страни овог уџбеника постоји табела о изложености телесном и говорном насиљу. Насилни поступци су: «ударо ме», «почупао ме за косу», «подсмева ми се», «сломио ми играчку» итд. Док се ови поступци у табели налазе водоравно, усправно, по колонама, пише: «друг», «родитељ» и «учитељ». Дете, дакле, треба да у одговарајућа поља стави крстић као знак «да су следеће особе урадиле нешто од овога». У Приручнику за наставнике затим се тражи да се са ученицима «на основу добијених одговора

анализира лош однос према детету», да се «на паноу забележи која су права детета повређена», односно да се још једном понове «наставне јединице које се односе на кршење дечијих права од стране одраслих» (31).

Колико родитеља у Србији је «ударило» своје дете? И колико њих ће за то добити крстић у рубрици насиља? Наравно, све је ствар дефиниције. Да ли «ударање» подразумева када дете шопнете по задњици? Да ли је то «кршење дечијих права»? Конвенција УН о дечијим правима (1989) изричито забрањује злостављање деце (4). Али, она не забрањује родитељски ударац по задњици. Само је у 16 земаља законом забрањено физичко кажњавање деце. Ствар је у томе што су неке од тих земаља чланице ЕУ. И ево сада како људскоправшке НВО настоје да се и Србији наметну исте норме као универзалне и обавезне. И да се, затим, управо те организације промовишу као главни овлашћени чувари и заштитници овдашње деце од њихових родитеља.

Тако су 18 НВО, у октобру 2007, одржале конференцију за новинаре (5). На њој су затажиле да се у Србији законом забрани свако телесно кажњавање деце. Такође су затражиле и «хитно успостављање одговарајућих независних механизма пријављивања случајева телесног кажњавања како би се деци омогућило да правовремено обавесте надлежне институције о случајевима злостављања и телесног кажњавања» (

6). Да би деца могла да «правовремено обавесте надлежне институције» претходно морају бити «едукована». Зато се у саопштењу захтева «доследно и континуирано укључивање и учешће деце у информисање, правовремено препознавање и спречавање телесног кажњавања». А школе и грађанско васпитање су идеална средства за постизање тог циља.

Уопште не мислим да је «батина из раја изашла». И сам верујем да је у Србији још увек превише родитеља који своју децу радије васпитавају батинама, него речима. Али, између тога да се смањи општи ниво телесног кажњавања деце и да се забрани свако телесно кажњавање деце, чак и најобичнија родитељска пљуска по задњици, огромна је разлика. Поготово ми се чини погрешним ако се тако нејасне нормативне ситуације приказују у уџбеницима као могуће кршење дечијих права и ако се од деце тражи да о томе праве евиденцију.

(7)

Слично је и са пожељним вредностима које се у људскоправашкој реторици одмах претварају у право. Рецимо, дете воли да се игра, из чега одмах следи и «право на

игру». Од ученика се, тако, у уџбенику захтева да попуне табелу обавеза, које имају у породици, као и да упишу своје жеље у погледу слободног времена (20). Исту табелу треба да попуне и родитељи. Међутим, у Приручнику за наставнике се каже да «ученици треба да коментаришу одговоре родитеља или укућана са којима се не слажу и да изнесу свој став о томе шта им смета у тим захтевима» (20). Затим се вели: «у зависности од одговора које деца дају могуће је анализирати и дечија права која крши неко од одраслих (родитељ или неко други)».

Не сумњам да наставници умеју да објасне како нема права без дужности и да деца треба да помажу својим родитељима. Међутим, остаје нејасно која све дечија права се тачно могу прекршити код кућних обавеза? Ако постоји тако нешто као што је «право на игру», колико дневно у сатима то право износи? Један сат, два или пет? Ко је и где то право прописао? И како наставник да се постави ако чује да родитељ од свог детета тражи да причува млађег брата, иако би се дете радије играло? Да ли детету да потврди да родитељи крше његово «право на игру»? Или да покуша да му објасни како је живот у Србији ипак нешто друго од папирнатих фантазија њујоршких педагошкиња или београдских НВО активиста?

Нема никакве сумње да сваки умно здрав родитељ жели да усређи своје дете. Бити по цео дан са децом, пуштати их да се играју и играти се са њима – зар има родитеља који то не воли? Али, лицемерно је да неко живи у средишту једне израбљивачке структуре и ужива све привилегије господара света, а да онда људима са периферије система – који управо због његове повлашћености напорно раде да би уопште исхранили децу – пребацује да нису добри родитељи. Лицемерно је идеолошки опслуживати један систем, који милионе људи присиљава да раде за долар дневно, а онда тим истим несрећницима држати лекције како заправо не воле своју децу, пошто им крше «право на игру» и «право на забаву».

Та врста лицемерја управо је оно што вређа здрав разум. Не само у случају евроатлантских мисионара који непрестано походе Србију, већ нарочито код њихове подружнице у српском НВО сектору. Они су, између 2001. и 2003, наметнули концепцију грађанског васпитања која има тоталитарне потенцијале, па и претензије. Пошто су дечја права најпре безобално одређена («право на игру», «право на срећно детињство» итд), а код деце и наставника унесена конфузија шта је право а шта могућност, деца су, на крају, стављена у положај да буду модерни Морозови.

Лако могу да замислим како се већ сутра, као део процеса «евроатлантских интеграција», и у Србији доносе закони које предлаже оних 18 НВО. Свако од нас, ко је

родитељ, тиме ће постати потенцијални насилник. Свако од нас ће доћи у прилику да га сопствено дете пријави на часу грађанског васпитања. Свако од нас постаће предмет занимања различитих служби и НВО. Свако од нас биће изложен претњама да ће бити јавно дифамиран као лош родитељ. Да ли је то оно што желимо? И да ли, уз сву грижу савести што не успевамо довољно да зарадимо и обезбедимо материјалну сигурност породице, треба да нас гризе и савест да недовољно волимо сопствену децу?

Фусноте:

1. *Печат* , 6. јуни 2008, бр. 15, стр. 48 -49.
2. http://orwell.ru/library/novels/1984/serbian/sr_p_3
3. http://english.pravda.ru/main/18/90/363/10951_morozov.html ; http://en.wikipedia.org/wiki/Pavlik_Morozov
4. <http://www.child.org.yu/Publik/konvencija.htm>
5. <http://www.glas-javnosti.co.yu/clanak/glas-javnosti-03-10-2007/roditeljski-samar-nasilje-nad-detetom>
6. www.familia.org.yu/kampanja/Manifest.pdf
7. Сличних примера подстицања деце на неку врсту денунцијације родитеља било је и у развијенијим земљама. Али, снажнији осећај за приватност, који постоји у тамошњим друштвима, спречио је да таква пракса пусти корене. У САД је, рецимо, почетком деведесетих, у оквиру еколошког образовања било покушаја да ученици прикупљају податке о еколошком понашању ближњих, укључив и родитеље. Међутим, због снажних протеста, од овакве праксе се одустало (види: Владимир Димитријевић, *Нови школски поредак*

Из архиве - Грађанско васпитање и деца шпијуни

Пише: Слободан Антонић
петак, 26 децембар 2014 10:22

«Легенда», Чачак 2005, стр. 126-7).